

Doslej nepoznano zgodnje Groharjevo delo – nova pridobitev Loškega muzeja

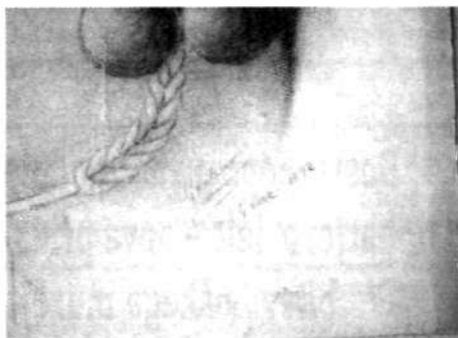
Loški muzej je v juniju 1998 iz starinarnice v Kranju odkupil portret avstrijskega vojaka iz leta 1892, ki ga je v Gradcu narisal Ivan Grohar (* Sp. Sorica 1867, † Ljubljana 1911). Risba s svinčnikom na rumenkastem papirju velikosti 43,5x32 cm je dobro ohranjena. Portret je bil kupljen v njemu sočasnem zasteklenem lesenem okvirju velikosti 57x46 cm, pa ni bil zanj izdelan. Paspartu je bil ob nakupu portreta nov, a za prezentacijo dela neustrezen. Zato smo ga zamenjali. O poreklu risbe starinar nar Stane Strupič, menda na željo prodajalca, ni želel posredovati nikakršnih podatkov, razen tega, da naj bi bil portretiranec prednik prodajalca, doma z Gorenjskega, in da je le-ta do sedaj portret kot družinsko dediščino hranil doma.

Na doprsnem portretu je predstavljen mlad moški, narisani v tričetrtinskem profilu, obrnjenem v desno. Ozadje, iz katerega glava plastično izstopa, je senčeno. Oblečen je v vojaško suknjo, zapeto s kovinskimi gumbi, na katerih je reliefna oznaka »7.«. Čina na ovratniku nima, na levi strani pa nosi naramno vrstico. Pokrivala, ki je sodilo k uniformi, portretiranec ne nosi, tako da je vidna kratko pristrižena pričeska s prečo na sredini. Mladi vojak ima tudi skrbno negovane in kratko pristrižene brčice. Risba je v desnem spodnjem kotu v dveh vrstah signirana in datirana: »Grohar / Graz 1892«.

Pri poskusu natančnejše opredelitve portretiranca sem izhajal najprej iz uniforme. Ta pove, da je vojak pripadal 7. cesarsko-kraljevemu kranjskemu lovskemu bataljonu.² Ker pa na uniformi ni nikakršnega čina, moramo ugotoviti, da je bil mož na našem portretu navaden vojak oziroma lovec. Teh je bilo v kranjskem FJgB7³ več sto, muzej vojaške zgodovine na Dunaju oziroma njegov arhiv pa ne hrani niti imenskega seznama teh voja-

Ivan Grohar: Portret vojaka, 1892, risba s svinčnikom (Foto Dušan Koman)

Ivan Grohar: Portret vojaka, 1892, detajl s podpisom in datacijo (Foto Dušan Koman)

je portretiral, ko je bil ta doma na dopustu po vojaških vajah. Druga možna razlaga, ki je mnogo bolj verjetna, pa je, da je naš portret nastal v Gradcu v avgustu ali septembru 1892, ko je imel kranjski FJgB7 vojaške vaje na Koroškem in Štajerskem, upodobljeni mož pa je bil doma iz Kranjske. V prid tej razlagi govori tudi izjava prodajalca Strupija, ki nam jo je ta posredoval ob nakupu portreta⁵, da naj bi bil lastnik le-tega z Gorenjskega, morda pa tudi to, da je bila risba prodana v trgovino s stari-nami v Kranju in ne v Avstriji ali na primer v Mariboru. Z gotovostjo lahko tudi sklepamo, da je naš portret vojaka nastal še v času Groharjevega služenja vojaščine, saj je zadnje leto kazensko odslužil v Gradcu⁶, kjer so ga dodelili oddelku za snaženje izstreljenih nabojev. Po odsluženi vojaški službi se je Grohar vrnil v Gradec na Deželno risarsko šolo, kjer je bil sprejet 31. oktobra 1892⁷, torej po tem, ko je kranjski FJgB7 s svojimi vajami že končal in je moral portretiranec skupaj s svojim bataljonom Gradec zapustiti.

Naš portret je torej nastal leta 1892. To je Groharjevo mladostno obdobje, ki ga je Tomaž Brejc opredelil kot čas, ko je Grohar slikal in risal »povsem v znamenju rokodelskega šolanja«⁸. Da bi bil naš portret kar se da verna podoba portretiranca, je Grohar poudarjal razne nadrobnosti. Gumbe na suknji je poudaril, pričesko in brčice je kaligrafsko izrisal. Da bi bil portret čim izrazitejši in čim bolj plastičen, je ozadje glave potemnil. Glava je izdelana brez konstrukcije, kar je najboljše vidno v prehodu spodnje čeljusti v vrat in trdo izrisanem levem ušesu portretiranca. Naša risba tako izdaja mlado, sicer talentirano, a risarsko še ne izurjeno roko, ki ji manjka predvsem sistematičnega šolanja. Brejčeva opredelitev, ki jo naš portret samo potrjuje, je razumljiva tudi z vidika poteka Groharjevega šolanja, saj je bil slikar jeseni 1892, torej v letu nastanka našega portreta, šele odpuščen iz vojske. V tem času še ni imel nikakršne formalne slikarske izobrazbe, razen uka pri Matiji Bradaški v Kranju poleti 1887 in pri Spiridionu Milaneseju v Zagrebu naslednjo zimo (1887/88)⁹. Še istega leta, 1892, ko je vojaščino odslužil, je kot zelo talentiran mlad slikar dobil štipendijo Kranjskega deželnega odbora in z njo šel na šolanje na Deželno risarsko šolo v Gradcu, kamor je bil sprejet predvsem na podlagi svojih risb iz časa vojaščine¹⁰.

Morda je bil tudi naš portret vojaka eden tistih, s katerimi se je Ivan Grohar »javil pri ravnatelju Deželne risarske šole«¹¹ v Gradcu. Prav gotovo so bili ti portreti pri-

kov. Tako na ta način natančna identifikacija portretiranca ni mogoča.

Ob vsem tem pa je zanimivo, da kranjski FJgB7 sploh ni bival v Gradcu, ampak je bil med leti 1889 in 1892 nastanjen v Trbižu, leta 1893 pa se je preselil v Gorico¹. Kako je torej portretiranec prišel leta 1892 v Gradec? Na to vprašanje sta možna dva odgovora. Prvega bi lahko iskali v dejstvu, da je kranjski FJgB7 svoje enote dopolnil tudi iz vojaškega območja Gradca. Tako bi šlo torej lahko za vojaka, ki je bil rekrutiran v Gradcu, Grohar pa ga

bližno enake kakovosti in verjetno tudi podobnega formata kot naš. Tako je portret avstrijskega vojaka, sedaj last Loškega muzeja, inv.št. UZ/786, edino do sedaj objavljeno delo, ki (ali vsaj: kakršno) je Groharju služilo za referenco pri vpisu na risarsko šolo v Gradcu. Iz časa Groharjeve vojaščine je v Steletovem katalogu še portret Matije Plevnika, ki pa je nastal že leta 1889 in je v zasebni lasti.¹²

Glede na ta katalog vseh Groharjevih del, ki ga prinaša France Stele¹³, je naš portret tretje najstarejše poznano Groharjevo delo sploh in eno izmed treh, ki so nam poznana iz obdobja, preden se je vpisal na risarsko šolo v Gradcu. Tako je Loški muzej bogatejši za eno ključnih mladostnih del Ivana Groharja, ki bo, vsaj tako upam, v pomoč pri nadaljnjih raziskavah začetkov likovnega ustvarjanja tega velika slovenskega slikarstva.

Opombe

¹ Poln naslov starinarice: Stane Strupi, Restavracijsko umetnin in starin, Tavčarjeva 7, Kranj.

² Za podatke o uniformi oziroma položaju vojaka lovca se zahvaljujem dr. Günterju Dirrheimerju iz Heeresgeschichtliches Museum na Dunaju.

³ FJgB7 je okrajšava za Feldjägerbataillon nr. 7, kateremu je pripadal naš portretiranec, in ki jo uporablja Muzej vojaške zgodovine na Dunaju.

⁴ Za podatke o gibanju FJgB7 se zahvaljujem dr. Claudii Ham iz Heeresgeschichtliches Museum na Dunaju.

⁵ O zanesljivosti izjav starinarjev na sploh bi se sicer dalo razpravljati, vendar jo tu navajam zgolj kot ilustrativni podatek brez pretenzije po dokumentarnosti.

⁶ France Stele: *Ivan Grohar*. Ljubljana 1960 (dalje: *Stele* 1960), str. 10.

⁷ Anton Podbevšek: *Ivan Grohar – tragedija slovenskega umetnika*. Ljubljana 1937, str. 86.

⁸ Tomaž Brejc: 'Grohar, Ivan'. *Enciklopedija Slovenije*, 3. zv. str. 389–392, str. 390.

⁹ Za podrobnejši Groharjev življenjepis glej: *Stele* 1960, str. 8–18.

¹⁰ *Stele* 1960, str. 10.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Stele* 1960, str. 33. Razen zapisa v tem katalogu portret še ni bil objavljen.

¹³ *Stele* 1960, str. 33–51. Ob tem je treba upoštevati dejstvo, da je bilo po letu 1960 najdenih še nekaj Groharjevih del, a nobeno iz dobe pred začetkom njegovega šolanja v Gradcu.

ZUSAMMENFASSUNG

Bis jetzt unbekanntes frühes Werk Grohars – neue Erwerbung des Museums von Škofja Loka

Das Museum von Škofja Loka kaufte im Sommer 1998 in einem Trödeladen das Porträt eines Soldaten, ein Werk Ivan Grohars. Das Porträt, eine Zeichnung mit dem Bleistift, ist signiert und datiert: Grohar / Graz 1892. Es handelt sich um ein Jugendwerk dieses Malers aus der Zeit, in welcher er ein Soldat war. Der Porträtierte war ein junger Soldat des k.u.k. krainischen Feldjägerbataillons Nr.7, der im Monat August oder September 1892, zur Zeit der Militärübungen in der Steiermark, von Ivan Grohar porträtiert wurde. Das ist das drittälteste bekannte Werk Grohars. Das Porträt war höchstwahrscheinlich ein Werk von denjenigen, die von jungem Grohar als Referenz für die Immatrikulation an die Zeichenakademie in Graz verwendet wurden. Dorthin wurde er im Oktober 1892 eingeschrieben.